

Oikeuspolitiikan forum: Näennäisistä uudistuksista kokonaisuudistukseen – onko oikeuslaitoksella visiota?

Oikeudenhoidon budjettia ja lähivuosien kehyksiä koskevissa puheenvuoroissa on keskeisiä teemoja sanottu olevan käsittelyaikaisten lyhentäminen ja talousrikollisuuden sekä harmaan talouden vastustaminen.

Nämä ovat eittämättä tärkeitä teemoja, ja ne liittyvät tavallaan toisiinsa. Pahimmin viipyminen edelleenkin koskettanee juuri talousrikosten selvittelyä, vaikka ongelmia on myös muilla oikeudenhoidon alueilla.

Runsas vuosikymmen sitten toteutettiin rikosasiain oikeudenkäyntiä koskeva kokonaisuudistus. Heti tuoreeltaan esiintyi myös epäilyjä, että lainsäädäntö tulisi johtamaan liian raskaaseen ja aikaa vievään prosessiin. Kyseltiin, ottaako uusi rikosprosessilaki riittävän eritellysti huomioon rikosten erilaisuutta. Itse olen arvellut, että rikosprosessin kokonaisuudistus toteutettiin eräiden keskeisten oikeusperiaatteiden osittaisen väärinymmärryksen tai ainakin liian puhdasoppisen tulkinnan pohjalle.

Sittemmin menettelyjä on pyritty osittaisuudistuksin keventämään. Osittaisuudistustenkin taustalla pitää olla jäsentynyt kokonaisnäkemys rikosprosessin kehittämisestä ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin asettamista vaatimuksista. Tähän asti prosessiuudistukset näyttävät lähinnä olleen viivästys- ja ruuhkautumisongelmien yksittäisiä korjausyrityksiä, joilla on jossakin määrin onnistuttu vaikuttamaan oireisiin mutta ei välttämättä syihin. Tyypillisiä tällaisia ovat olleet muutoksenhaun sääntelyt, viivästysten hyvittämissäännöstö ja nyttemmin myös syyttestä sopimista koskevat kaavailut. Erityisesti viimeksi mainitun hankkeen kohdalla sopii toivoa perusteellista harkintaa, siinä määrin painavia rikosprosessin perusperiaatteisiin ulottuvia dubioita aihe herättää

Rikosasian käsittelyn kokonaiskesto riippuu siitä, miten kauan asia yhteensä viipyy esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja oikeuskäsittelyssä. Tämän vuoksi rikosprosessin eri vaiheiden tasapainoiseen resursointiin ja keskinäiseen koordinointiin on kiinnitettävä huomiota. Tärkeänä on nähty varsinkin esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän sujuva yhteistyö.

Erityisesti taloudellisen ja vastaavan vaikeita oikeudellisia kysymyksiä sisältävän rikollisuuden tutkinnassa syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistyön pitäisi olla paitsi alusta lähtien tiivistä myös sillä tavoin järjestettyä, että syyttäjä voi aidosti vaikuttaa tutkintaan. Tutkinnan suuntaaminen ja esitutkinta-aineiston valikoituminen kun määräytyy sen mukaan, millaisten oikeudellisten tunnusmerkistöjen valossa tapahtumaa tarkastellaan.

Valtiontalouden tarkastusviraston puoli vuotta sitten julkaisema selvitys (Tuloksellisuustarkastuskertomus 226/2011) osoittaa, että yhteistyössä on päästy

pitkälle, mutta kehittämistarpeita edelleen on. Esimerkiksi epäyhtenäisyyttä ilmenee. Merkille pantavaa on, että tarkastusvirasto toi esiin esitutkintayhteistyössä havaittuja puutteita johtamisen ja ohjauksen vastuun määrittämisessä.

Vaikka kukaan tuskin kiistää syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistyön tärkeyttä ja vaikka yhteistyötä on jatkuvasti pyritty syventämään, on kuitenkin haluttu välttää sitä, että syyttäjistä tulisi esitutkinnan johtaja. Tämä on siinä mielessä yllättävää, että juuri näin parhaiten turvattaisiin ne tavoitteet, joihin yhteistyöllä pyritään – ja samalla ratkeaisivat valtiontalouden tarkastusviraston kertomuksessa viitatu johtamisen ja ohjauksen vastuukysymykset. Voisikohan ainakin harkita tutkinnanjohtajuutta erittelevästi niin rikostyypeittäin kuin sisällöllisestikin?

Oikeuspolitiikan kohtalonkysymyksiä on, miten käytettävissä olevien resurssien kohdentamisessa löydetään perusteltavissa oleva painotus yhtäältä järjestelmätason tehokkuustavoitteen ja toisaalta yksilön oikeusturva- ja oikeussuoja vaatimuksen kesken. Johonkin mittaan nämä ovat yhdensuuntaisia mutta jännite on olemassa. Se, mikä on järjestelmän näkökulmasta rationaaliala toimintojen kehittämistä, saattaa yksilönäkökulmasta merkitä oikeuksiin pääsyn vaikeuttamista tai jopa tosiasiallista estämistä. Kyse on viime kädessä myös eri perusoikeuksien keskinäisestä punninnasta.

Niinkin hyvät tavoitteet kuin prosessin joutuisuuden ja taloudellisuuden parantaminen sekä voimavarojen suuntaaminen yleiseltä kannalta tärkeisiin kohteisiin voi käytännössä johtaa yksityisen ihmisen tärkeäksi kokeman asian karsiutumiseen oikeuskoneistosta ja siten vaikuttaa hänen näkökulmastaan hänen ongelmiensa vähättelyltä. Pitkän päälle tämä on omiaan heikentämään järjestelmän uskottavuutta. On hyvä muistaa, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin samoin kuin hyvän hallinnon periaatteet toteutuvat tai jäävät toteutumatta konkreettisten asioiden käsittelyssä, olivatpa nämä asiat järjestelmän kannalta katsottuna isoja tai pieniä.

Mikäli taloudellinen tilanne vaikeutuu entisestään, tulee yhä merkityksellisemmäksi se kysymys, tapahtuuko oikeudenhoidon kehittäminen - tai supistaminen - järjestelmä- vai kansalaisnäkökulmaa painottaen.